

Satura.

L. Pintar.

Valjhun sin Kajtimara. —

Iako se pričenja uvod h Krstu pri Savici. V Levstikovem gradivu pa vidim, da se je možu prirejajočemu Prešernov tekst za novo izdajo zahotela enkrat čudna izpremembra, češ da bi dal tako osebam bolj slovansko lice. Zapisal je „Vladuh Hotemerovič“, „z Avreljem Droh“ pa je preinačil in zasukal v „in z Orlom Drg“. Ne samo, da je tako izpreminjanje Prešernovega teksta že samonasebi popolnoma nedopustno, tudi zelo ponesrečeno je to popravljanje. Zakaj da ponesrečeno, si hočemo nekoliko bliže ogledati.

V drugem poglavju sedme knjige Valvasorjeve „Ehre des Herzogthums Krain“, od koder je, kakor znano, Prešeren vzel zgodovinsko ozadje za svojo povest, se nam pripoveduje, da je prišel po smrti vojvode Chetimarja, ko je njegov sin Valdungus ali Walchunus vzel veslo vlade v roke, mirni razvoj cerkvene občine, ki jo je bil salcburški škof Virgilij s svojim duhovnikom Latinom med Slovenci na Kranjskem in v Korotanu zasnoval, zopet v nevarnost, kajti domače plemstvo je hotelo na vsak način otresti bavarski jarem, t. j. koroško-kranjske vojvode iz bavarske hiše, ki so jih tisti čas tem deželam vsiljevali (Kärndterisch-Krainerische Hertzogen von dem Hause Bayern damals diesen Ländern gegeben wurden). — Ti vojvode so bili torej Slovenom vsiljeni tujci, a ne domačini — in tudi njih imena so tuja, ne pa iz našega jezika vzeta. — Končnica „-uh“ je pejorativnega značaja, to se pravi, da pomen ponižuje in poslabšuje; primeri: potepuh, lenuh, požeruh, ovaduh, prekucuh i. t. d. Potemtakem bi bil vladuh prav zanikaren vladar in če bi hoteli vzeti Levstikovega Vladuha za govoreče ime, dobili bi za koroškega vojvodo samosilnega trinoga, grozovitnega tirana — in vendar pravi Valvasor, da je vojvoda Valdung vladal deželo z blagosrčnostjo in krotkostjo ter skrbel povsod za red in pravičnost. Kako naj se vse to ujema? — Sicer pa ta imena niso od pesnika nalašč za to povest prosto izumljena, torej tudi nikakor ne morejo veljati za govoreča imena, ampak so posneta po Valvasorju, torej nekako zgodovinsko ugotovljena in zato se okoli njih ne dá dosti brbati. — Če sta torej Valjhun (pravilno Valdung) in Kajtimar (pravilno Godomar) Bavarca, kakor je

Tesel (Tassilo), potem nam kaže tolmačiti tudi njuni imeni iz germanščine, ne pa iz slovanščine. Z Vladuhom torej in s Hotemerom ne moremo nikamor. Poskusimo pa drugače! Iz korena WALD, ki ga imamo v glagolu walten (vladati), ima nemščina lepo število osebnih imen, n. pr. Waldober, Waldbodo, Waldfri, Waldhart, Waldemar Walderich i. t. d., ki se vsa dadó okrniti in okrajšati na obliko Waldo ali Wald. S končnico „-ung“ (kakor tudi z „-ing“) se pa napravljajo poočetna imena (patronymika). Potemtakem je latinizirani Valdungus prvotni Valdung (Waldung t. j. Waldov sin — v slovanščini bi bilo analogno: Vladič = Vladov sin, mladi Vlad; Vlad bi bila seveda okrnjenka iz Vladimir Vladislav i. t. d. Enake tvorbe so: Adelung, Amelung, — Karoling, Capeting, Merowing, Götting (Gottov sin) i. t. d. — —

Latinizirani Chetimarus je pa Ketimar iz prvotnega Godimar. GOD s pomenom „dober, ugoden“ — Gott = dobro, ugodno, prošnjam naklonjeno bitje — in MAR slaven, glasovit. Primeri Adalmar (po plemenitosti, po rodu slaven), Sigmar (Zmagoslav), Dietmar (med ljudstvom na glasu) i. t. d. — Godomar je torej prav Dobroslav родеславъ t. j. po dobrosti glasovit (virtute clarus). To osebno ime je zlasti zanimivo zato, ker nahajamo njegov sled še v krajnem imenu Köttmannsdorf t. j. Kotmara ves med Dravo in Vrbskim jezerom jugozapadno od Celovca. Jaksch (Monumenta IV, 2, 804.) za XII. in XIII. stoletje navaja oblike Chotemaresdorf, Kothemarsdorf, Godmeresdorf, Gotmarsdorf, Chotmarsdorf, Chötmarsdorf i. t. d. — t. j. Kotmarova ves.

Ne mislim ravno trditi, da je Kotmara vas tista naselbina, ki jo je ustanovil prav tale Kotemar, Valdungov oče, koroški vojvoda v VIII. stoletju, — dasi bi tudi to morda ne bilo nemogoče — samo to sem hotel opomniti, da je Kotmara ves naselbina, ki jej je neki Kotemar položil temelj in ki je po svojem ustanovitelju (knezu, županu, starosti) dobila to svoje ime. Svojilni pridevniki, ki tvorijo determinativni del takih krajnoimenskih sestav, so s priponko, „-ja“ izvedeni iz (lastnih) osebnih imen n. pr. Banja loka (banova), Ivanje selo, Martinj vrh, Pavlja vas, Depalja vas (Depelsdorf), Lipalja ves (Leopoldskirchen t. j. Lipoldova ali Lipold-ja ves pri Trbižu), Rigarja ves (Riegersdorf v občini Sv. Tomaž) in Rekarja ves (Riegersdorf pri Podkloštru — t. j. das Dorf des Richari) Arlča ves (Arlsdorf t. j. Arltova ali Ara[wald]dova vas), Vrpja ves (Arndorf) od osebnega imena Arbo [Arn iz Arben, kakor Alm iz Alben ali Hilm iz Hilben ali Ram iz Raben i. t. d.], Bilčoves (Lud-

mannsdorf); bilec (бѣль, primas) je boljar, velikaš, veljak med narodom, ki se je med svojimi ljudmi povzpel do neke veljave, do ugleda, kakor je tudi Ludmann = Liudman (ein Mann des Volkes, Publius, Publicola), ki ga ljudstvo čisla in spoštuje; Bilča ves je menda torej Bilcova ves, das Dorf des Bilec oder Ludmann itd. itd.

* * *

Pri imenu „Kotmara ves“ nam pa hodi nekaj navskriž. Kakor imamo namreč „Rigarja ves“, Rekarja ves, Viharja ves, Limerja ves i. t. d., prav tako bi tudi pričakovali Kotmarja ves, Žitarja ves (Sittersdorf), Tmarja ves (Emersdorf), Rotmanja ves (Rottmannsdorf) — in vendar imamo „Kotmara, Žitara, Tmara, Rotmana ves“ brez jotiranja, brez mehčanja. Že Miklošič uči v svojem primerjalnem glasoslovju (str. 209): die Erweichung des r im aslov. begann frühzeitig zu schwinden, ein Satz, dessen Bestätigung im nslov. und serb. zu finden ist. — Tudi v navedenih slučajih vidimo, da je mehčanje r^a, ki bi ga morala priponka „-jъ“ povzročiti, brez sledu izginilo ali sploh popolnoma izostalo. Mislim, da bi se dali ti slučaji primerjati s staroslovenskim цѣсарю закону (caesareae legi) namesto pričakovanega цѣсарю закону (Mikl. vitae sanctorum, stran 24, vrsta 32). — O tem mislim, da niti najmanje ne smemo dvomiti, da sta n. pr. Kotmara ves in Rigarja ves popolnoma slični tvorbi in vendar je v enem slučaju mehčanje r^a popolnoma zaglajeno, a v drugem ohranjeno. Zanimivo bi bilo znati, ali je ta prikazen v zvezi z različnostjo narečij, ali z različnostjo končnic dotičnih pri izvajanju svojilnih pridevnikov za podstavo služečih imen, ali pa je sploh le slučajna. — Precej slična s Kotmaro vesjo je Tmara ves (Emmersdorf), tako slična, da bi utegnila na prvi pogled koga zapeljati, češ da je nastala „Tmara“ po odpadu prvega zloga iz „Kotmara“, in vendar ni tako. Stare oblike iz XIII. stoletja nas pripeljejo na pravo pot. Iz teh oblik Edmarsdorf in Tumarsdorf posnamemo, da je podstava tem krajnim imenom — [imamo namreč več Emmersdorfov, za nas pride v poštev Tmara ves pri Rožeku] — osebno ime Audomar, Edmar ali Otmar (t. j. po bogati dedini slovit), torej Edomarsdorf (Еѣmarja ves) po odpadu začetnega vokala Domars- ali Tumersdorf (Tmara ves, Тѣмара вѣсь). — — Kam smo zašli! Vrnimo se k Prešernovemu uvodu.

Imena gredo kakor njihovi nositelji križem sveta, prehajajo od roda na rod, pa preskočijo tudi lahko mejo iz dežele v deželo in se pojavijo raztresena v tujem okrožju. Tako je mnogo tujih osebnih

imen zašlo med Slovence, bodisi v stari službi osebnih imen, bodisi kot osnova krajnim imenom. Ketimara in Valdunga smatramo torej za tujca. Herman Aurelius, menda član domačega plemstva, in njegov sozarotnik proti tujim vsiljenim vojevodom, namreč Drochus, ta dva bi že prej utegnila veljati i po imenu za domačina, dasiravno tudi pri teh dveh ni nič dognanega. — Aurelius naj bi bil drznooki orel, pa Herman je obenem(!) — in Drochus naj bi bil Drg(?), če bi že vsaj rekli drug ali tovariš ali član vojaške družali (дружарь), da bi si mogli poleg imena vsaj kaj določnega misliti, — — drgetavec in trepetnik vendar ni bil.

Tako na celem ne gre izmišljati si novih oblik. Le pustimo Valvasorju in Prešernu stare oblike, dokler ne dobimo zanesljivih opor, da bi z njimi oprli nove oblike izpodkopavši stare. Kaj ti mara zgodovina za etimologijo in za slovansko lice nastopajočih imen!

Iz življenja Tomaža Križaja.

Povest. Spisal Josip Hrastar.

II.

„Živio!“ — Servus, prijatelj! — Glej, saj si že tukaj!“
To je bil prvi pozdrav, ki ga je zaslišal Tomaž Križaj pri svojem dohodu v trg, in sicer že na mostu pri tretjem kilometru. Zdrnil se je Tomaž iz svojih sanj in podal roko svojemu prijatelju izza učiteljevanja.

„Zdravo, Strel! Dober omen je, da srečam tebe prvega. Ali si vedel, da pridem in si mi prišel nasproti?“

„Govorilo se je snoči nekod, da si imenovan, a nihče ni vedel, kdaj prideš. Slučajno sem hotel danes nekoliko na izprehod in tu sem te zagledal, kako stopaš zamišljeno proti svojemu novemu domovanju, tako zamišljeno, kakor v onih časih, ko si še p asel otroške duše tam pod goró. Še vedno sanjar, kaj?“

„Ne tajim, da ne, toda vendar se je mnogo izpremenilo od tistikrat. Tudi tebi se pozna, Strel, da nisi več tisti. Neka senca leži na tvojem prej tako jasnem čelu, in tista tvoja elegantna gibčnost, se mi zdi, se je nekam ogulila, ne zameri mi!“